

Raziskave železne dobe v Sloveniji

1. Zakladi, tatovi in zbiralci

Predmete iz daljne preteklosti so ljudje že od nekdaj obravnavali kot dragocene zaklade. Tudi železnodobne najdbe so imele tak sloves, zato so v 19. stoletju pogosto postale plen tako domačinov, ki so poskušali zaslužiti s prodajo najdenih predmetov, kakor tudi poklicnih kopačev starin ter drugih ljubiteljev in zbiralcev. Zaradi je bilo prekopanih veliko starejšeželeznodobnih zemljenih gomil na Dolenjskem. V gomilah so našli grobove z bogatimi grobnimi pridatki. Nekateri predmeti so bili odkriti povsem naključno, na primer med poljedelskimi in gozdarskimi deli. Tako so bile v okolici Negove najdene znamenite čelade.

Negovska čelada. Foto: arhiv NMS.

2. Muzeji tekmujejo za najdbe

Konec 19. in v začetku 20. stoletja so za muzeje v Ljubljani, Trstu, Gradcu in na Dunaju izkopavali priučeni izkopavalci. V tistem času nestrokovno izkopavanje najdb in raziskovanje arheoloških najdišč še ni bilo z zakonom prepovedano, kot to velja danes. Muzeji so skušali napolniti svoje vitrine s kar najlepšimi arheološkimi predmeti in so tekmovali, kateri med njimi bo pridobil imenitnejše najdbe. Konec 19. stoletja so zaradi takšnega tekmovanja med Naravoslovnim muzejem na in Deželnim muzejem v Ljubljani (danes Narodni muzej Slovenije) na Dolenjskem potekala številna intenzivna arheološka izkopavanja. Več najdb z današnjega slovenskega območja je na žalost pridobil večji in bogatejši muzej iz prestolnice avstro-ogrsko monarhije, kamor je spadala tudi današnja Slovenija.

Deželni muzej za Kranjsko. Foto: arhiv NMS.

3. Izkopavanja vojvodinje Mecklenburške

Posebno mesto med izkopavalci na območju današnje Slovenije ima vojvodinja Mecklenburška. Ljubezen do starin je vojvodinjo leta 1905 privabila na prvo izkopavanje, na Dolenjsko. Tam je na primer kopala na Magdalenski gori in v Stični. Ker pa izkopavanja niso bila poceni, je iskala nekoga,

Vojvodinja Mecklenburška v Stični leta 1913. Foto: arhiv NMS.

ki bi jih financiral. Da bi navdušila nemškega cesarja, mu je kot darilo poslala oklep, čelado, bodalo in več posod. Cesar je bil nad darilom navdušen, zato je vojvodinji poklonil denar, in ji tako omogočil nadaljnja izkopavanja. Vojvodinja je pri tem upoštevala najnovejša dognanja o izkopavanju najdišč, njen sluga pa je v dnevnik beležil vse, kar so ugotovili med izkopavanji. Njeno delo je prekinila svetovna vojna, a ji je v desetih letih uspelo ustvariti zbirko starin, ki še danes velja za eno najpomembnejših v tem delu Evrope.

4. Raziskave Staneta Gabrovca

Šele po drugi svetovni vojni smo ob velikih in sistematičnih arheoloških izkopavanjih pridobili bolj poglobljeno znanje o železni dobi in njenih ljudeh. Arheolog Stane Gabrovec je z izkopavanjem na najdišču Cvinger pri Stični pridobil veliko informacij o gradiščih, železnodobnih naselbinah. Zelo pomembna pa so tudi njegova izkopavanja . Izkop zelo velike gomile pri Stični, v kateri je bilo kar 183 grobov, razporejenih v krogu, je razkril, da so bile gomile uporabljene kot družinsko-rodovne grobnice in so jih uporabljali celo več stoletij.

Stična. Foto: arhiv NMS.

5. Raziskave naselij

Nekatera izmed najpomembnejših železnodobnih najdišč so naselja na na Soči, Ormožu in Stični. Tam opravljena izkopavanja so razkrila pomembne in zanimive informacije o železnodobnih naselbinah. Te so bile večinoma obdane z obzidji, ki so bila široka tudi po več metrov, na zunanji strani zgrajena iz velikih kamnov, znotraj pa zapolnjena z manjšimi. Železnodobni prebivalci so za obzidji postavljali hiše, te pa so bile z enim vogalom obrnjene proti severni, vetrni strani. Hiše so bile grajene na kamnitih temeljih brez malte, saj te še niso poznali, stene pa so izdelali iz plohov ali brun.

Posoška hiša. Risba: arhiv NMS.

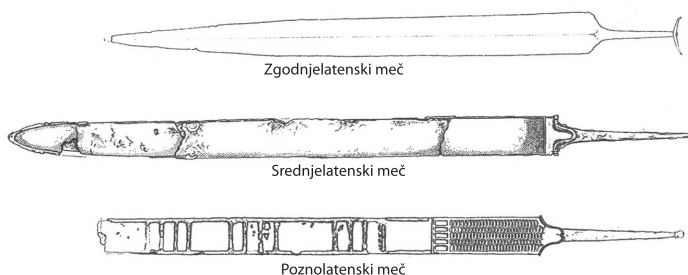
6. Kako datiramo predmete?

Kako ugotovimo, da nek predmet spada v določeno obdobje, na primer v železno dobo? Za

2	1	4	12	1	5	3
---	---	---	----	---	---	---

 – določanje starosti predmeta, uporabljamo različne načine. Že dolgo je poznana primerjalno-tipološka metoda, s katero med seboj primerjamo predmete istega tipa. Na primer meče ali čelade ali zaponke. Predmeti se skozi čas spreminjajo in s primerjanjem podobnosti oziroma razlik med njimi lahko ugotovljamo, kateri predmeti so starejši in kateri mlajši. Novejši sta radiokarbonska in dendrokronološka metoda. Z radiokarbonskim datiranjem ugotovljamo starost predmetov organskega izvora, na primer kosti, tkanin, lesa, in sicer do 35.000 let v preteklost. Dendrokronološko metodo pa lahko uporabimo samo za določanje starosti lesenih objektov, in sicer s štetjem ohranjenih branik na kosu lesa.

Risba: Pokrajinski muzej Celje.

7. Pomoč naravoslovja

Analiza kostnih ostankov, semen in ostankov peloda nam danes pomaga ugotovljati, kakšen je bil način življenja v železni dobi, hkrati pa nam pomaga pri poznavanju takratnih podnebnih razmer. Zrna in semena na arheoloških najdiščih najpogosteje najdemo v zoglenelem stanju, kot posledico požara. O prehrani ljudi in živali ter posledično tudi o rastlinstvu lahko sklepamo tudi iz ostankov

11	12	3	1	13	7	5	3
----	----	---	---	----	---	---	---

 hrane, te pa

najdemo na gnojiščih, smetiščih, greznicah, kloakah, kanalizacijah in podobnih prostorih. V železni dobi so pridelovali zelje, repo, kolerabo, grah in bob, od žit pa predvsem pšenico, pa tudi ječmen, oves, proso in rž. Analiza

Zoglenela žitna zrna. Foto: arhiv NMS.

kostnih ostankov nam na primer pove, da so se v času železne dobe prehranjevali predvsem z domačimi živalmi, manj z divjadjo. Železnodobna domača žival poleg goveda, drobnice, prašičev in psa je bil tudi konj.

8. Sodobne raziskave naselij

Danes nam pri raziskovanju arheoloških najdišč pomaga sodobna tehnologija. Arheologi na primer uporabljajo aparate za prostorsko umeščanje, s katerimi lahko računalniško zabeležijo, kje točno na najdišču je bil odkrit predmet, lahko pa označijo tudi več točk s tlorisa in ostanke

Posnetek vošnjakega gradu iz zraka. Foto: arhiv NMS.

hišnih zidov, višino, širino in dolžino obzidja ... Rezultat takšnega merjenja je lahko zelo dober zemljevid, na katerem so prikazana najdišča do vseh podrobnosti, ki so drugače skrita oziroma si jih težko predstavljamo. Za prepoznavanje najdišč arheologi uporabljajo tudi

7	3	1	7	1
---	---	---	---	---

, saj je z višine včasih kakšna sled bolje vidna, kot na terenu, še posebno ostanki naselbin, ki se mnogokrat nahajajo pod površjem.

Viri:

- Andrič, M., 2004. *Paleookolje v Sloveniji in severnem delu hrvaške Istre v pozni prazgodovini*. Arheološki vestnik 55. 509–525.
- Dular, J., 2009. *Kako je nastala in zakaj je odšla na tuje mecklenburška zbirka*. Argo 52/1–2, 30–47.
- Dular, J., Božič D., 1999. *Železna doba*. Zakladi tisočletij. 98–183.
- Guštin, M., 2011. *Gradišča, odsevi prazgodovinske poselitve*. Arhitektura, raziskave.
- Istenič, J., et al., 2006. *Stopinje v preteklost*. Zakladi iz arheoloških zbirk Narodnega muzeja Slovenije. www.en.wikipedia.org
- www.gor-radgona.si
- <http://kultura.novomesto.si/si/revija-rast>

KONČNO GESLO:

15	11	12	3	13	10	2
2	4	13	5	4	H	
18	4	13	1	7	4	

Tretji friz na situli z Vač. (Friz: vodoraven, zgoraj in spodaj omejen okras, ki se pojavlja zlasti na stenah, lahko pa tudi na različnih predmetih.)

Ime in priimek

Ime OŠ

Naslov OŠ ali domači naslov

Rešitev oddaj v svoji knjižnici ali jo pošlji na naslov:
MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo,
Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
 »Za MEGA kviz«

Pripravili: dr. Peter Turk, Nima Vošnjak in Alja Vute, Narodni muzej Slovenije. Sodelovala: Žiga X Gombač in Ivan Mitrevski.